

Nr 723

Av herr **Kollberg m. fl.**, i anledning av bankoutskottets anmälan av en till bankoutskottet från fullmäktige i riksbanken inkommen framställning angående Tumba pappersbruks framtida ställning.

(Lika lydande med motion nr 590 i Första kammaren)

Fullmäktige i riksbanken föreslår i en skrivelse till bankoutskottet att verksamheten vid Tumba pappersbruk utvidgas att omfatta en helt ny tillverkningsgren för industriellt specialpapper. Tumba bruk skall enligt förslaget i samband med utbyggnaden ombildas till ett aktiebolag. Kostnaderna för de föreslagna investeringarna beräknas till 50 milj. kr. Därjämte fordras ett rörelsekapital av betydande storlek.

Mot fullmäktiges i riksbanken beslut reserverade sig herr Kollberg, som ansåg att Tumba bruk borde efter ytterligare rationalisering fortsätta sin verksamhet i nuvarande omfattning.

Som skäl för att en ny tillverkningsgren bör startas vid Tumba pappersbruk anger fullmäktige att den nuvarande verksamheten, som består i framställning av sedel- och civilpapper, inte är lönsam. Riksdagens revisorer har i sin berättelse om den under år 1961 verkställda granskningen av riksbanken bl. a. framhållit att brukets självkostnadspris per 1 000 sedelenheter (= ca 1 kg) under åren 1951—1958 varierat mellan ca 11 och ca 15 kr., men för de därefter följande åren uppgått till ca 23 kr., samt att sedelpapperet vid en eventuell import skulle betinga ett pris av ca 8 kr. per kg.

Mot de angivna beräkningarna av sedelpapperspriset har kritik anförts bl. a. av industristyrelsen, som i yttrande över revisorernas berättelse framhållit att det för sedelpapperet bokförda självkostnadspriset av 23 kr. per kg icke kunde betraktas som normalt, bl. a. därför att övergången till rullsedelpapper föranlett en ytterligt liten tillverkning av sedelpapper under en övergångstid. Under övergången till rullsedelpapper har sedeltryckeriet försörjts med brukets lager av arksedel-papper. Viss tillverkning av rullsedelpapper har samtidigt ägt rum för utarbetande av lämplig papperskvalitet för tryckeriets nya helrotationstryckpress och för inkörning och tryckning i denna. Industristyrelsen vill som ett mera realistiskt pris än det av revisorerna för sedelpapperet angivna räkna med de tillverkningspriser som gällt åren 1951—1958, då priserna varierat mellan kr. 11:44 och 15:66. Inte heller det kalkylerade importpriset på sedelpapper av ca 8 kr. per kg anser industristyrelsen vara relevant. Enligt av indu-

stristyrelsen inhämtade uppgifter torde man åtminstone få räkna med priser, som med 3 à 4 kr. överstiger detta belopp. Slutligen framhåller industristyrelsen att flera andra europeiska stater, som ansett sig böra anskaffa sedelpapper från inhemska pappersbruk, betalar ett sedelpapperspris, som ligger avsevärt över det av industristyrelsen för Tumba bruk på sikt beräknade självkostnadspriset.

En särskild av bankofullmäktige tillkallad utredningsman har genomfört räntabilitetskalkyler för den fortsatta driften vid Tumba bruk. Kalkylerna har utgått från 1962 års lönenivå vid beräkningen av lönekostnaderna. Vidare har antagits att sedelpapperet levereras till ett pris av 15 kr. per kg och civilpapperet till 4 150 kr. per ton, vilket senare motsvarar medelpriset under år 1961. I kalkylerna har kostnaderna för amortering och ränta på investerat kapital samt för ränta på i rörelsen utnyttjat rörelsekapital beaktats. Med dessa antaganden har utredningsmannen beräknat att driften vid pappersbruket — under förutsättning av fullt utnyttjad kapacitet för civilpapper och normal sedelpapperstillverkning — skulle ge ett underskott på 229 000 kr. per år vid 17-skiftsvecka och ett överskott på 280 000 kr. per år vid 21-skiftsvecka.

De kalkyler, som utredningsmannen sålunda kommit fram till, är på intet sätt alarmerande. Vid en övergång till 21-skiftsvecka skulle driften vid bruket gå med vinst. Visserligen kan detta överskott komma att belastas av framtida kostnadsstegringar och prisfall på brukets produkter. Samtidigt sker emellertid kostnadsbesparingar, bl. a. om vissa äldre pensionsförpliktelser i enlighet med riksbanksfullmäktiges förslag avlyftes från bruket. Avsevärda besparingar, vilka i dag icke närmare kan fastställas, sker dessutom genom övergången till rullsedelsfabrikation vid bruket. Det är inte osannolikt att bruket under sådana omständigheter kan bedriva en lönsam verksamhet under den närmaste framtiden.

För att emellertid ytterligare förbättra lönsamheten för bruket vill riksbanksfullmäktige starta en helt ny produktion av specialpapper till en investeringskostnad av 50 milj. kr. Det industriella specialpapper som avses tillverkas för närvarande endast av ett fåtal bruk i Europa. Marknaden för detta exklusiva papper är mycket liten i Sverige.

För den planerade nya produktionen har vissa beräkningar gjorts. En del av dessa återfinns i en hemlig utredning, vilken motionärerna ej haft del av. Med förbehåll för vad denna kan innehålla vill vi anföra följande. Den publicerade *huvudkalkylen* för den nya produktionen utgår från att denna från första början uteslutande omfattar specialpapper av angivet slag. Med nuvarande marknadsförhållanden skulle en produktion enligt huvudkalkylen ge god vinst. Då avsättningsmöjligheterna för specialpapperet i Sverige är mycket ringa, måste den nya produktionen huvudsakligen inriktas på export. Tumba bruk måste alltså söka sig ut bl. a. på den europeiska marknaden i en hård konkurrens. Bruket kommer sannolikt att möta stark priskonkurrens från de existerande producenterna av ifrågavarande specialpapper, vilka torde vara kartelliserade i stor utsträckning. Ett uppträdande på marknaden av ett svenskt stat-

ligt företag på detta speciella område synes dessutom icke kunna undgå att väcka stark irritation och under nuvarande förhållanden vara olämpligt. På längre sikt kan vidare den tekniska utvecklingen medföra att det specialtillverkade papperet ej behövs utan blir ersatt med annat material. Därest detta skulle inträffa, bleve den planerade nyproduktionen vid Tumba bruk en felinvestering.

Vid sidan av huvudkalkylen för den nya produktionsgrenen vid bruket har *alternativa lönsamhetskalkyler* uppställts. Dessa baseras på antagandet att på grund av avsättningssvårigheter kapaciteten inom den nya produktionsgrenen endast delvis eller i extrema fall inte alls skulle kunna utnyttjas för den tänkta specialproduktionen och att resterande kapacitet måste utnyttjas på produktionstekniskt närstående men billigare papperskvaliteter. Om avsättningssvårigheterna för specialpapperet skulle bli stora och nyproduktionen vid bruket således i stor utsträckning finge inriktas på billigare papperskvaliteter, skulle produktionen vid bruket komma i direkt konkurrens med andra svenska papperstillverkare. Någon anledning för staten att med egen företagsamhet inträda på denna marknad finns inte. Det kan inte göras gällande att ifrågavarande marknad, som i hög grad är internationell, arbetar under ofullständig konkurrens. Tumba bruk skulle i så fall överta en del av den marknad, som redan innehas av svenska företag, utan att detta på något sätt skulle gagna den svenska ekonomin. Samhällsekonomiska skäl finns således inte. Inte heller skulle sysselsättningspolitiska synpunkter kunna anföras. De lokaliseringpolitiska synpunkterna talar snarast mot projektet. Att förlägga en statlig industri till storstockholmsområdet skulle kräva sin del av bostadslägenheter och serviceverksamhet till ytterligare belastning av de redan nu besvärliga förhållandena. Lokalisering av statlig företagsamhet till de större tätorterna, speciellt Stockholm, bör i möjligaste mån undvikas. Denna uppfattning torde delas av företrädare för de flesta politiska och fackliga organisationer. Slutligen torde kunna anföras att ett pappersbruk med en kapacitet på för Tumba bruk föreslagna 10 000 ton, därest det icke alls eller endast delvis kan inriktas på den tänkta specialproduktionen, i och för sig synes vara en för liten enhet. Därför kan krav komma att resas på ytterligare utvidgning för åstadkommande av bättre lönsamhet. Härvid skulle de ovan angivna nackdelarna — ej minst de lokaliseringpolitiska — än mera accentueras.

Vi delar riksbanksfullmäktiges mening att intet nedläggande av den nuvarande verksamheten vid Tumba bruk bör ske. Som framgår av det ovan anförda torde inte heller några speciella lönsamhetsmotiveringar kunna anföras för detta. Den överkapacitet vid Tumba bruk, som nu tas i anspråk för tillverkning av civilpapper, bör även i fortsättningen kunna utnyttjas till detta ändamål. Verksamheten vid Tumba bruk bör således även i fortsättningen bedrivas efter i huvudsak de riktlinjer som nu följes, med tillvaratagande av alla de möjligheter till rationalisering av verksamheten som kan finnas. Även om starka skäl talar för att Tumba bruk omedelbart bör ombildas till aktiebolag, anser

vi att frågan om företagsformen för bruket i det nya läge som uppkommer vid realiserandet av vårt förslag på nytt bör företagas till prövning.

Under hänvisning till det ovan anförda hemställer vi,

att riksdagen vid behandlingen av bankoutsrottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan, att till utskottet från fullmäktige i riksbanken inkommit framställning angående Tumba pappersbruks framtida ställning, må

1. avslå riksbanksfullmäktiges framställning,
2. uttala att verksamheten vid Tumba bruk även i fortsättningen skall bedrivas efter i huvudsak de riktlinjer som nu följes, med tillvaratagande av alla de möjligheter till rationalisering av verksamheten som finnes och kan framkomma, samt
3. i skrivelse till riksbanksfullmäktige begära förnyad utredning av frågan om företagsform för Tumba bruk.

Stockholm den 5 mars 1963

Gustaf Kollberg

Waldemar Svensson
i Ljungskile

Carl Eric Hedin

Manne Ståhl

Gösta Bohman

Matteus Berglund

Hans Nordgren

C. W. Carlsson
i Stockholm

Sven Gustafson
i Göteborg

Johannes Antonsson